

Rînduri despre un prieten (1)

Cu Bogdan Mincă sint într-o relație de amicitie stranie, un fel de colegialitate ostilă, de simpatie obținută pe seama unei antipatii acute. De la bun început am fost doi adversari, iar acum, după zecile, sutele, poate miile de ore pe care le-am petrecut împreună stînd aplecați asupra cuvintelor lui Heidegger, îmi dau seama că echipa pe care o alcătuim e una în care, adversitatea inițială păstrîndu-se, am reușit să o convertim într-o tensiune reciprocă plină de eficiență. Sintem precum doi oameni care, nepotrivindu-se structuralicește printr-o radicală și constituțională incompatibilitate, au învățat să se apropie tocmai prin deosebirile care îi despărteau la început. Cu Bogdan am trăit gustul bătăliilor duse în zadar și furia neputinței de a le pune capăt, am trăit disperarea certurilor interminabile și apatia copleșitoare încercată la capătul unor conflicte încheiate fără nici un rezultat. Cu Bogdan mi-am văzut orgoliile biciuite, umilințele exacerbate și dorința de răzbunare sporită pînă la limita plăcerii de a face rău. Cu Bogdan am trăit clipe de paroxism al miniei, aruncînd cărțile și închizînd dicționarele, cu gîndul franc de a ne despărți odată pentru totdeauna. Amîndoi avînd orgolii excesiv de pronunțate, dar sădite într-un sol psihologic radical diferit, eu și Bogdan am întruchipat, la începutul muncii noastre, imaginea unor gladiatori ce ajung să cadă unul în brațele altuia din neputința de a-l ucide fiecare pe celălalt. Ne-am chinuit unul pe altul fără milă, mai întii cu indignarea celui care nu înțelege cum de celălalt nu găsește de cuviință să cedeze, iar mai apoi cu voluptatea călăului ce presimte că peste cîteva minute va deveni el însuși victimă. Retractivitatea firii mele schizoide a avut de ținut piept unei personalități expansive de o forță paranoidă, consecința acestei coliziuni fiind o treptată și foarte lentă adaptare a unuia la celălalt, adaptare grație căreia schizoidul a încetat să mai tacă la nesfîrșit iar paranoidul a renunțat să mai vorbească întruna. Cel dintii a încetat să se mai retragă mereu, iar celălalt a conținut să mai înainteze de-a dura. Unul din atuurile nebănuite ale schizoidului este că, retrăgîndu-se constant din fața asaltului săvîrșit de adversar, îl face pe acesta să se izbească de limitele propriei ființe. Celălalt atacă, atacă, dar neîntîmpinînd nici o rezistență, ajunge să se izbească de însăși rezistența lui. Și atunci renunță, apăsător fiind de golul de rezonanță pe care lovirea sa cu sine l-a creat în ființa lui. Iar în acest gol iscat de scindarea unui om ce s-a lovit de propria rezistență, schizoidul va ști să se strecoare, înaintînd insidios

normalitate în haosul coteriilor și idiosincraziilor care domină astăzi viața literară.

O provocare adresată destinului (sincer, nu mi se pare un titlu grozav) este o carte în care Dora Pavel îl chestionează pe Gheorghe Grigurcu în legătură cu ceea ce ea consideră a fi lucrurile cu adevărat importante din viața scriitorului: prietenia, singurătatea, marile decepții, valorile literaturii, prostia, inteligența, propriile preferințe și idiosincrazii literare, geniul, destinul și moartea. Ca o impresie strict personală mi se pare că survolul este puțin prea înalt. Se teoretizează prea mult, se discută adesea doar la nivelul marilor principii, tonul conversației este adesea unul eseistic, înșesat cu citate din clasici ai gândirii. Mi-ar fi plăcut o discuție mai aproape de sol, mai umană, care să îl pună mai mult în evidență pe omul Grigurcu, decît pe eminentul cărturar, pe care îl știm deja, în bună măsură, din propriile sale cărți. De câte ori coboară la nivelul solului, Dora Pavel izbutește pagini cu adevărat antologice. Chiar întrebările ei, devin la un moment dat antologice pagini de proză. Ca în aceste excelente observații despre „stilul Grigurcu”: „Aveți un stil foarte specific, inconfundabil (...) al frazei dumneavoastră critice. Este, aș zice, același cu stilul convorbirilor dumneavoastră, pe viu sau telefonice: o exprimare, înainte de toate, ceremonioasă, atentă și precută, căutată și mult cumpătată, pedantă, chiar ușor prețioasă, hipercorectă (vă remarcam, între altele, absența de regulă a conjunctivului, înlocuit cu infinitivul). Până la un punct, stilul e plăcut, fluent, muzical, armonios. Confortabil. Expresia dumneavoastră pare defensivă , la modul aproape feminin. E un stil înșelător, însă, acesta. E’ți nevoit să constați curând că autocontrolul dumneavoastră e sever, calmul e atât de bine stăpănit încât pare real și când nu e, concizia are accentul și nervul diplomatului, glacialitatea învăluie cititorul tocmai prin vorbele care se vor calde. O maliție vagă, incomodă, se insinuează, te pune în gardă chiar din primele secunde, provocându-te și pe tine la o ținută, în replică, la fel de rigidă, de solemnă.” (p. 128) Iată sinteza perfectă a stilului acestei cărți.

Multe și nemeritate eșecuri a suferit Gheorghe Grigurcu în plan social. Destinul său de după 1989 este pe cât de nedrept, pe atât de suprinzător. Deși s-a aflat mereu pe partea bună a baricadei, a ratat tot ce se putea rata (visata evadare din Amarul Târg, preluarea direcției unei reviste de cultură din Capitală). Cel mai dureros dintre toate mi se pare însă un alt lucru. La 74 de ani, scriitorul mărturisește cu tristețe că nu a trecut niciodată dincolo de granițele țării. Este incredibil ca, la 20 de la căderea comunismului, unul dintre numele reprezentative ale literaturii române postbelice, un om care a fost și a rămas fidel valorilor democrației să nu fi avut nici măcar o șansă de a pași dincolo de graniță.

À bon entendeur, salut!

Tudorel URIAN

și insesizabil, și începînd să facă ceea ce pînă atunci părea cu neputință de făcut: să atace. Și abia atunci schizoidul intră în ofensivă, cu pași mărunți și flegmatici, cîștigînd acolo unde victoria părea exclusă și căpătînd pe deasupra alura răspăcată, discriminatorie și rece, a paranoidului. Și astfel, printr-o ciudată transmutare a umorii psihice, schizoidul încetează să mai fie schizoid, devenind intrucîtva paranoid, iar paranoidul încetează de a mai fi paranoid, începînd să împrumute ceva din interiorizarea fantasmatică și pătimașă a schizoidului. În fond, eu și Bogdan sintem atât de deosebiți încît, în lipsa unui termen comun care să ne apropie, nici unuia dintre noi nu i-ar sta la îndemînă să spună ce anume ne deosebește, ceea ce înseamnă, culmea revoltei noastre, că amîndoi sintem identici. Sintem identici prin diferențele uriașe peste care am sărit amîndoi din nevoia de a forma o echipă, cum de asemenea sintem identici prin ușurința cu care dăm naștere aceluiași diferențe de îndată ce manifestarea lor nu ne mai periclitează colaborarea.

În primele săptămîni de lucru împreună, după ce obosisem amîndoi de atîta furie, încăpăținare și repezire oarbă în fortăreața celuiilalt, am realizat că dacă nu luăm o măsură radicală, una menită a acoperi blocajul psihic de comunicare dintre noi, nu vom mai putea să ne înțelegem. Rezultatul a fost că orgoliul fiecăruia a început să-și tocească asperitățile după asperitățile calapodului celuiilalt și, ca într-un dans în care fiecare își potrivește pașii după mișcările partenerului, am început, încetul cu încetul, silnic și zbciumat, să formăm un adevărat tandem de traducători. Și lucrul acesta s-a întîmplat exact atunci cînd trebuia, adică atunci cînd eu obosisem să-mi mai mobilizez resursele de diplomație în speranța că, printr-un tertip psihologic, voi reuși să-l înduplec, cum și el obosise să-și apere o variantă de traducere la capătul căreia, în mod invariabil, contraargumentul meu, de o subtilitate și profunzime pe măsură, era un încăpăținat „nu!” pronunțat cu toată obida și toată încrîncenarea ființei mele. Primul punct cîștigat de amîndoi a fost să convenim că, fără o distanțare obligatorie de litera lui Heidegger, nu poți să nu-i trădezi spiritul. Și, încetînd să ne mai luptăm între noi, am început să ne luptăm cu textul lui Heidegger, învățînd treptat ce poate și ce știe fiecare, și împărțindu-ne de la sine competențele după o instinctivă recunoaștere a capacităților celuiilalt. Din clipa aceea, apele s-au limpezit și spiritele, încetînd să ardă în gol, s-au potolit. Și tot din acea clipă, ori de cîte ori Bogdan îmi spunea că în germană sensul unui termen este numai acesta și nu altul, și că o expresie înseamnă doar asta și nu altceva, nu-i mai puneam la îndoială știința, cum și el, cînd îi atrăgeam atenția că fraza noastră nu sună românește, înțelegea că ceva nu e în regulă și că trebuie încercat altceva pentru ca ea să sune mai bine. Și astfel, printr-o recunoaștere reciprocă a puținței celuiilalt, Bogdan și cu mine am intrat în aventura sisifică a unei traduceri din Heidegger, rotind sintaxe, topind calupuri lexicale și reformulînd fraze pînă la acel prag de prelucrare filologică la care, odată ajunși, ne puteam declara mulțumiți de varianta românească, oferindu-ne în aceeași zi, printr-un consens inimaginabil altădată, răsplata meritorie a două-trei ore de saună și piscină la Hotel București. Întinși pe lemnul saunei, cu sudoarea curgînd pe noi și cu pielea congestionată de căldură, ne desprindeam de Heidegger și de filozofie, coboram pe pămînt și ne racordam la timpul Bucureștiului, discutînd despre tot și toate, despre gustul vinului sau despre gustul femeii, pentru ca în final, reamintindu-ne de Heidegger, să ne spunem fiecare în sinea lui că munca noastră trebuia să aibă un sens, tot așa cum eu acum, privindu-l pe Bogdan cum își apropie nasul de geamul bibliotecii pentru a privi dicționarul etimologic al lui Tiktin, să îmi spun că toate altercațiile în care ne-am măcinat nervii atîta vreme trebuie să fi avut un rost, dar un rost pe care, atunci, la începutul muncii noastre, nici unul nu-l putea intui.

Cu o știință de germană și greacă veche ce atinge nivelul excelenței, Bogdan are o erudiție a cărei deschidere enciclopedică m-a inhibat întotdeauna. Acuratețea filologică ce i s-a întipărit în anii de studiu în Germania îl fac intolerant la orice alunecare lexicală cu iz arhaic. Numai eu știu revolta amară pe care am trăit-o de atîtea ori, cînd, dîndu-i spre verificare cite o frază pe care o migălisem cu sirguintă de ceasornicar și în privința căreia eram încredințat că e perfectă, Bogdan, parcurgînd-o de cîteva ori, să cadă într-o muțenie ce părea să nu se mai termine, pentru ca apoi, privindu-mă cețos și ridicînd sprîncenele a nedumerire, să mă întrebe: „Bine, dar de ce sună ca în secolul al XVII-lea?“, moment în care simțeam că un nod mi se pune în gît și că, dacă nu mă ridic de la masă în clipa imediat următoare, ziua ar fi fost definitiv compromisă pentru amîndoi. Cu o aplecare aproape puristă pentru exprimările cît mai succinte și cît mai lipsite de zorzoane calofile, Bogdan împinge grija formulării lapidare pînă la limita admisibilă a inteligibilității unei propoziții, lucru asupra căruia disputele dintre noi vor continua *sine die*, împărțindu-ne în două tabere ireconciliabile, al căror nume, în limbajul nostru, sint „tabără datului mură în gură“, adică a mea, și „tabăra lui Hegel și a lui Dumnezeu“, adică a lui. Pentru Bogdan, scrisul meu este de o fleșcăială arhaică lamentabilă, suferind pe deasupra de o accesibilitate sentimentală vinovată, care îl coboară pînă la înțelegerea lui Nea Mitică, adică pînă la înțelegerea acelei minți căreia, ca să priceapă ceva, trebuie să-i dai totul mură în gură. Pentru mine, scrisul lui Bogdan este de o obscuritate filologică impardonabilă, ce face ca o pagină semnată de el să nu poată fi gustată decît de el însuși, amănunt care îl așază în vecinătatea maiestoasă dar de loc de invidiat a lui Hegel, germanului pîrîndu-i-se firesc ca scrisul lui să nu poată fi înțeles decît de el însuși și de Dumnezeu.

Sorin LAVRIC